

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

246

Polityka ekonomiczna

pod redakcją

Jerzego Sokołowskiego

Michała Sosnowskiego

Arkadiusza Żabińskiego

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Beata Filipiak, Kazimierz Krupa, Andrzej Miszczuk,
Krystyna Piotrowska-Marczak, Marzanna Poniatowicz,
Grażyna Wolska, Urszula Zagóra-Jonszta

Redakcja wydawnicza: Joanna Szynal, Aleksandra Śliwka

Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>
oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawnictwa

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-209-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Franciszek Adamczuk: Nowa strategia rozwoju Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa (ERN) – jej uwarunkowania i ewaluacja	13
Piotr Adamczyk: Wykorzystanie rekomendacji w procesie inwestowania na rynku akcji	24
Agata Balińska: Jakość jako determinanta konkurencyjności agroturystyki	34
Przemysław Borkowski: Rola studium wykonalności w ocenie ryzyka projektu infrastrukturalnego	43
Marta Czyż, Dariusz Cichoń: Wybrane zagadnienia gospodarowania nieruchomościami w procesie rozwoju zrównoważonego	53
Paulina Filip: Franczyza jako system współpracy i finansowania przedsiębiorstw	65
Małgorzata Fronczek: Znaczenie Rosji jako partnera handlowego Polski w latach 1995-2010	76
Marcin Gospodarowicz: Analiza stanu rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w Polsce w latach 2006-2010	86
Jakub Górka, Patrycja Chodnicka: Prognoza rozwoju sieci bankomatów w Polsce	96
Anna Grabowska: Inwestycje na rynku sztuki jako narzędzie dywersyfikacji portfela inwestycyjnego w dobie kryzysów na rynkach finansowych..	106
Marianna Greta, Ewa Tomczak: Wspólna Polityka Rolna jako element dynamizowania i ochrony polskiego rolnictwa	115
Renata Grochowska: Budżet unijny jako gra interesów państw członkowskich na przykładzie Wspólnej Polityki Rolnej	125
Marcin Jurewicz: Decentralizacja systemu niemieckich izb handlowo-przemysłowych	134
Bogusław Kaczmarek, Ewa Tomczak: Wspólna Polityka Rolna a zmiany w funkcjonowaniu sektora produkcji pierwotnej w Polsce	142
Lidia Kaliszczak: Przesłanki i przejawy kształtowania klimatu sprzyjającego przedsiębiorczości na poziomie lokalnym	150
Renata Karkowska: Ryzyko systemowe – teoria i analiza przyczyn	160
Joanna Kenc: Efekty współpracy głównych miast województwa dolnośląskiego z ich miastami partnerskimi	170
Ewa Kołoszyc: Instrumenty zarządzania ryzykiem w rolnictwie po reformie Wspólnej Polityki Rolnej	179
Dorota Komorowska: Efektywność gospodarowania wybranych typów gospodarstw ekologicznych i konwencjonalnych	188

Elwira Leśna-Wierszołowicz: Problemy systemu zabezpieczenia emerytalnego w Polsce w kontekście skarg kierowanych do rzecznika ubezpieczonych w latach 2008-2011.....	199
Janusz Majewski: Pszczelarstwo w Polsce – wybrane problemy ekonomiczne.....	209
Dominika Malchar-Michalska: Rozwój polskiego rolnictwa w perspektywie roku 2030	219
Grażyna Mańczak: Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a gospodarka Polski.....	229
Natalia Mańkowska: E-administracja a zdolność konkurencyjna gospodarki	240
Aneta Mazur-Jelonek, Anna Rychły-Lipińska, Agnieszka Sałek-Imińska, Monika Zajkowska: Restrukturyzacja jako sposób przeprowadzania zmian organizacyjnych na przykładzie Energa-Operator SA.....	250
Antoni Mickiewicz, Bogdan M. Wawrzyniak: Problematyka wielkoobszarowych gospodarstw rolnych w ustawodawstwie polskim	260
Danuta Miłaszewicz: Postępy w realizacji zrównoważonego rozwoju jako kryterium oceny polityki ekonomicznej	270
Andrzej Miszczuk: Społeczno-ekonomiczne powiązania transgraniczne regionu peryferyjnego (na przykładzie Polski Wschodniej)	280
Bartłomiej Moszoro: Znaczenie innowacyjności przedsiębiorstw w strategii zarządzania zmianą gospodarczą na poziomie regionalnym	291
Janusz Myszczyżyn: Przesłanki i ekonomiczne konsekwencje polityki protekcyjnej na przykładzie „unii żyta i żelaza”.....	300
Magdalena Olczyk: Zmiany strukturalne a konkurencyjność polskiego przemysłu	311
Artur Ostromęcki, Dariusz Zajac, Andrzej Mantaj: Wpływ zmian wybranych czynników produkcji na towarowość i strategię rozwoju gospodarstw rolnych	322
Mieczysław Piechnik: Aspekty infrastruktury regionalnej i jej wpływ na rozwój turystyki w makroregionie Polski Wschodniej w latach 2000-2010.....	333
Zbigniew Piepiora: Aktywna polityka przeciwdziałania skutkom klęsk żywiołowych w województwie zachodniopomorskim – aspekty finansowe	345
Wojciech Piontek: Implikacje teorii wyboru publicznego dla budowy gospodarki niskoemisyjnej i zasobooszczędnej.....	361
Zdzisław W. Puślecki: Zmiany we wzajemnych zależnościach w polityce rolnej między WTO i Unią Europejską.....	371
Marcin Ratajczak, Jan Wołoszyn, Ewa Stawicka: Koncepcja CSR w aspekcie pracowników na przykładzie przedsiębiorstw agrobiznesu z województwa mazowieckiego.....	381
Józef Rudnicki: Czy podział akcji maksymalizuje bogactwo akcjonariuszy?	391

Robert Rusielik, Michał Świtlyk, Artur Wilczyński: Efektywność publicznych uczelni technicznych w Polsce w latach 2007-2009	403
Iwona Salejko-Szyszczyk: Ewolucja barier prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych w Polsce	413
Anna Sieczko, Iлона Wyszyńska: Jakość usług w przedsiębiorstwie społecznym na przykładzie fundacji dzieciom „Zdążyć z Pomocą”	423
Magdalena Kinga Stawicka: Specjalne strefy ekonomiczne w Unii Europejskiej.....	434
Piotr Szajner: Wpływ reformy regulacji rynku cukru w UE na efektywność polskiego przemysłu cukrowniczego	444
Iwona Szczepaniak: Ocena poziomu samowystarczalności żywnościowej Polski w warunkach integracji i globalizacji gospodarczej	454
Piotr Szkudlarek: Polityka regionalna państwa w aspekcie budowy infrastruktury szerokopasmowej na przykładzie Polski Wschodniej.....	465
Paweł Szudra: Bariery lokalizacji małych przedsiębiorstw handlowych i usługowych.....	474
Agnieszka Ścianowska: Wpływ inwestycji współfinansowanych ze środków funduszu spójności na kształtowanie cen przedsiębiorstw wodociągowo-kanalizacyjnych.....	484
Arkadiusz Świadek, Marek Tomaszewski: Ewolucja aktywności innowacyjnej z perspektywy wielkości przedsiębiorstw w systemach regionalnych Polski.....	494
Marek Wigier: Efekty realizacji WPR w Polsce – doświadczenia i wyzwania w perspektywie do 2020 roku	504
Krzysztof Wiktorowski: Polityki i strategie rozwoju na tle systemu zarządzania rozwojem Polski.....	514
Tomasz Wojewodziec: Recesywne zachowania gospodarstw rolniczych prowadzonych przez przedsiębiorców ubezpieczonych w KRUS.....	523
Grażyna Wolska: Infrastruktura pocztowa w Polsce. Wybrane problemy badawcze	532
Agata Wójcik: Koszty i dochodowość polskich gospodarstw mlecznych należących do europejskiego stowarzyszenia producentów mleka w 2010 r.	542
Sabina Ząbek, Joanna Kott, Zdzisław Szalbierz: Analiza sytuacji ekonomiczno-finansowej PGE – Polskiej Grupy Energetycznej SA.....	552
Józef Stanisław Zegar: Konkurencyjność ekonomiczna <i>versus</i> konkurencyjność społeczna w rolnictwie.....	563

Summaries

Franciszek Adamczuk: New development strategy for Euroregion Neisse-Nisa-Nysa (ERN) – conditions and its evaluation.....	23
Piotr Adamczyk: Using the recommendations in investing process on the share market.....	33
Agata Balińska: Quality as a determinant of the competitiveness of rural tourism.....	42
Przemysław Borkowski: Feasibility study in the assessment of infrastructure project risk.....	52
Marta Czyż, Dariusz Cichoń: Selected aspects of property management in sustainable development process.....	64
Paulina Filip: Franchising as a system of cooperation and financing of enterprises.....	75
Małgorzata Fronczek: The significance of Russia as Polish partner in foreign trade in years 1995-2010.....	85
Marcin Gospodarowicz: The analysis of enterprise development in rural areas in Poland in the years 2006-2010.....	95
Jakub Górka, Patrycja Chodnicka: Prediction of ATM network development in Poland.....	105
Anna Grabowska: Investments in the market of art as a way for the diversification of the investment portfolio in times of crises on the financial markets.....	114
Marianna Greta, Ewa Tomczak: Common agricultural policy as an element of actuating and protecting Polish agriculture.....	124
Renata Grochowska: European budget as a business game of Member States based on the Common Agricultural Policy's example.....	133
Marcin Jurewicz: Decentralization of the system of German chambers of commerce.....	141
Bogusław Kaczmarek, Ewa Tomczak: The Common Agricultural Policy and the changes in functioning of the original production's sector in Poland.....	149
Lidia Kaliszczak: Premises and manifestations of shaping the climate encouraging local entrepreneurship.....	159
Renata Karkowska: Systemic risk – theory and analysis of reasons.....	169
Joanna Kenc: The effects of town twinning cooperation of the main cities of Lower Silesia Voivodeship.....	178
Ewa Kołoszycz: Risk management tools in agriculture after the reform of the CAP.....	187
Dorota Komorowska: Management efficiency of the selected types of organic and conventional farms.....	198

Elwira Leśna-Wierszółowicz: Problems of the protection of pension system in Poland in the context of complaints referring to the Insurance Ombudsman between 2008 and 2011	208
Janusz Majewski: Beekeeping in Poland – selected economic problems.....	218
Dominika Malchar-Michalska: The development of Polish agricultural sector in the perspective of the year 2030	228
Grażyna Mańczak: Foreign direct investments and Polish economy	239
Natalia Mańkowska: E-government and competitive ability of the economy	249
Aneta Mazur-Jelonek, Anna Rychły-Lipińska, Agnieszka Salek-Imińska, Monika Zajkowska: Restructuring as a form of implementation of organizational changes on the basis of Energa-Operator SA	259
Antoni Mickiewicz, Bogdan M. Wawrzyniak: Issues of multi-territorial farms in Polish legislation	269
Danuta Miłaszewicz: Progress towards sustainable development as a criterion of economic evaluations	279
Andrzej Miszczuk: Socio-economic transborder links of peripheral region (on the example of eastern Poland).....	290
Bartłomiej Moszoro: The importance of innovation of enterprises in the strategy of economic change management at the regional level	299
Janusz Myszczyzyn: Reasons and economic consequences of protectionist policy on the example of the “union of rye and iron”	310
Magdalena Olczyk: Structural changes and competitiveness in the Polish industry	321
Artur Ostromecki, Dariusz Zając, Andrzej Mantaj: Influence of change of chosen factors of production on the marketability and strategies of development of agricultural holdings	332
Mieczysław Piechnik: Aspects of regional infrastructure and its impact on the development of tourism in the macroregion of eastern Poland in the years 2000-2010.....	344
Zbigniew Piepiora: Active policy of natural disasters prevention in West Pomeranian Voivodeship – financial aspects	360
Wojciech Piontek: Implications of the public good theory for the creation of low carbon and resource-efficient economy.....	369
Zdzisław W. Puślecki: Changes in mutual interdependence between the WTO and the European Union in the agricultural policy	380
Marcin Ratajczak, Jan Wołoszyn, Ewa Stawicka: Concept of CSR in the aspect of employees on the example of agribusiness enterprises from Mazowieckie Voivodeship.....	390
Józef Rudnicki: Do stock splits maximize shareholders’ wealth?.....	402
Robert Rusielik, Michał Świtlyk, Artur Wilczyński: Efficiency of public technical universities in Poland in 2007-2009.....	412

Iwona Salejko-Szyszcak: The evolution of the privatization barriers of public enterprises in Poland.....	422
Anna Sieczko, Iłona Wyszynska: Quality of services delivered by non-government organisations based on an example of charity for children „Zdążyć z Pomocą”	433
Magdalena Kinga Stawicka: Special economic zones in the European Union	443
Piotr Szajner: Impact of the EU sugar market reform on the efficiency of Polish sugar industry	453
Iwona Szczepaniak: Assessment of the level of food self-sufficiency of Poland in the conditions of economic integration and globalization.....	464
Piotr Szkudlarek: Regional policy of the state in the context of construction of broadband infrastructure on the example of eastern Poland.....	473
Paweł Szudra: Barriers of location of small trading and service companies .	483
Agnieszka Ścianowska: The influence of the investments cofinanced from the Coherency Fund sources on the price policy of water-sewage companies	493
Arkadiusz Świadek, Marek Tomaszewski: Evolution of innovative activity from the perspective of size of companies in regional systems in Poland .	503
Marek Wigier: Effects of the CAP in Poland – experiences and challenges in the perspective to 2020	513
Krzysztof Wiktorowski: Development policies and strategies against the background of the system of development management of Poland.....	522
Tomasz Wojewodziec: Recessive behaviors of farms run by entrepreneurs insured by KRUS.....	531
Grażyna Wolska: Postal infrastructure in Poland. Selected research problems.....	541
Agata Wójcik: Costs and profitability of Polish dairy farms belonging to the European Dairy Farmers in 2010.....	551
Sabina Ząbek, Joanna Kott, Zdzisław Szalbierz: Analysis of economic and financial situation of PGE SA	562
Józef Stanisław Zegar: Economic competitiveness versus social competitiveness in agriculture.....	573

Andrzej Miszczuk

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

SPOŁECZNO-EKONOMICZNE POWIĄZANIA TRANSGRANICZNE REGIONU PERYFERYJNEGO (NA PRZYKŁADZIE POLSKI WSCHODNIEJ)

Streszczenie: Celem artykułu jest ukazanie wybranych transgranicznych powiązań o charakterze społeczno-ekonomicznym występujących na obszarze wschodniej Polski w relacjach z Białorusią, Rosją (obwód kaliningradzki) i Ukrainą oraz dokonanie oceny, na ile mogą one stymulować rozwój społeczno-ekonomiczny regionu. Szczegółowej analizie poddano powiązania w zakresie ruchu granicznego, handlu przygranicznego, a także przepływu pracowników oraz studentów.

Słowa kluczowe: peryferyjność, powiązania transgraniczne, Polska Wschodnia.

1. Wstęp

Zjawisko peryferyjności może mieć wymiar zarówno przestrzenny, jak i społeczno-ekonomiczny. W tym pierwszym atrybucie peryferyjności jest położenie geograficzno-komunikacyjne lub/i względy polityczne dotyczące zwłaszcza regionów przygranicznych, a w drugim – mało konkurencyjna struktura gospodarcza¹.

Wschodnia Polska jest regionem peryferyjnym w obu wymiarach, przy czym peryferyjność społeczno-ekonomiczna jest następstwem uwarunkowań geopolitycznych, związanych z jej położeniem wzdłuż nieprzepuszczalnej granicy „wrogości” oddzielającej przez kilkadziesiąt lat obszar Polski i byłego Związku Radzieckiego. Dopiero od lat 90. XX wieku granica ta nabrała charakteru filtrującego.

Celem artykułu jest ukazanie wybranych transgranicznych powiązań o charakterze społeczno-ekonomicznym, występujących obecnie, tj. w warunkach granicy filtrującej, na obszarze wschodniej Polski w relacjach z Białorusią, Rosją (obwód kaliningradzki) i Ukrainą, oraz dokonanie oceny, na ile mogą one stymulować rozwój społeczno-ekonomiczny regionu. Szczegółowej analizie poddano powiązania

¹ Szerzej na ten temat por.: A. Miszczuk, *Peryferyjność jako przedmiot zainteresowania polityki regionalnej*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 113, Wydawnictwo UE, Wrocław 2010, s. 637-645.

w zakresie ruchu granicznego, handlu przygranicznego, a także przepływu pracowników oraz studentów.

2. Natężenie i motywy ruchu granicznego

Ruch graniczny osób jest jednym z pierwszych, najbardziej spektakularnych przejawów powiązań transgranicznych, widocznym w warunkach zwiększania się przenikalności granicy państwowej w aspekcie zarówno techniczno-infrastrukturalnym, jak i formalnoprawnym. Z tabel 1 i 2, ukazujących natężenie ruchu na przejściach granicznych zlokalizowanych we wschodniej Polsce, wynika wyraźna asymetria między liczbą napływających cudzoziemców (przeszło 3-krotnie większą) a liczbą wyjeżdżających Polaków. Wejście Polski do Unii Europejskiej i strefy Schengen spowodowało w znacznym stopniu zahamowanie tendencji wzrostowych w ruchu granicznym z lat 90. XX wieku, w efekcie w przypadku Białorusi ruch ten w roku 2010 zmniejszył się do poziomu, jaki notowano w roku 1991, Ukrainy – w roku 2000, a Rosji – w roku 1994.

Tabela 1. Przyjazdy cudzoziemców przez polską granicę wschodnią w 2010 r.

Wyszczególnienie	Przyjazdy cudzoziemców do Polski:				
	ogółem		w tym w celu:		
			dokonania zakupów	podjęcia pracy najemnej	podjęcia nauki
	w tys. osób	w %	w %	w %	w %
Ogółem wschodnie pogranicze Polski (bez części polsko-litewskiej)					
Ogółem	8008,4	100,0	78,9	2,0	0,2
Pogranicze polsko-rosyjskie					
Razem	428,5	100,0	27,7	8,5	0,5
Województwo warmińsko-mazurskie	428,5	100,0	27,7	8,5	0,5
Pogranicze polsko-białoruskie					
Razem	3101,7	100,0	77,4	1,3	0,2
Województwo podlaskie	1682,1	100,0	82,0	0,8	0,2
Województwo lubelskie	1419,5	100,0	71,2	1,9	0,1
Pogranicze polsko-ukraińskie					
Razem	4478,3	100,0	85,5	1,8	0,2
Województwo lubelskie	1993,6	100,0	86,0	2,3	0,1
Województwo podkarpackie	2484,7	100,0	85,1	1,4	0,3
Województwo lubelskie					
Razem	3413,2	100,0	80,3	2,1	0,1

Źródło: zestawienie własne na podstawie: *Ruch graniczny oraz przepływ towarów i usług na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej na terenie Polski w 2010 roku*, GUS – Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Warszawa-Rzeszów 2011.

Dosyć interesujące jest porównanie obecnej wschodniej zewnętrznej granicy UE (z udziałem Polski) z granicą polsko-niemiecką, która wcześniej pełniła tę funkcję, a będąc 2,5-krotnie krótsza, koncentrowała blisko 3-krotnie większy ruch graniczny. Świadczy to dobitnie o rzeczywistym niewielkim natężeniu ruchu granicznego odbywającego się na obszarze wschodniej Polski.

Tabela 2. Wyjazdy Polaków przez polską granicę wschodnią w 2010 r.

Wyszczególnienie	Wyjazdy Polaków z Polski				
	Ogółem		w tym w celu:		
			dokonania zakupów	podjęcia pracy najemnej	podjęcia nauki
	w tys. osób	w %	w %	w %	w %
Ogółem wschodnie pogranicze Polski (bez części polsko-litewskiej)					
Ogółem	2858,3	100,0	86,5	0,6	0,1
Razem	265,1	100,0	78,7	2,1	0,0
Województwo warmińsko-mazurskie	265,1	100,0	78,7	2,1	0,0
Pogranicze polsko-białoruskie					
Razem	525,8	100,0	72,9	0,5	0,1
Województwo podlaskie	247,2	100,0	69,7	0,3	0,0
Województwo lubelskie	278,6	100,0	75,5	0,6	0,3
Pogranicze polsko-ukraińskie					
Razem	2067,3	100,0	89,9	0,4	0,2
Województwo lubelskie	885,3	100,0	90,6	0,3	0,0
Województwo podkarpackie	1182,0	100,0	89,3	0,4	0,2
Województwo lubelskie					
Razem	1163,9	100,0	87,8	0,4	0,1

Źródło: jak w tab. 1.

Głównym motywem przekraczania wschodniej granicy Polski zarówno przez cudzoziemców, jak i przez Polaków jest dokonywanie zakupów, a w zdecydowanie mniejszym stopniu – podejmowania pracy oraz nauki.

3. Handel przygraniczny

Cudzoziemcy z Rosji, Białorusi i Ukrainy przekraczający wschodnią granicę Polski w 2010 r. wydali łącznie 3,8 mld zł (tab. 3), z czego najwięcej w województwie lubelskim (49,1% ogólnej kwoty) i podkarpackim (29,4%), a najmniej w województwie warmińsko-mazurskim (2,6%). W strukturze towarowej ponad 80% przypadło (poza województwem warmińsko-mazurskim) na towary nieżywnościowe, wśród których istotną pozycję w województwie warmińsko-mazurskim zajmowały odzież

i obuwie (ponad 20%), w lubelskim (powyżej 20%) i podkarpackim (powyżej 40%) – materiały budowlane, poza tym sprzęt AGD w województwie podkarpackim (powyżej 20%) oraz części i akcesoria do środków transportu (powyżej 15%). Wydatki na noclegi i gastronomię stanowiły znikomy odsetek (przeciętnie 0,6 i 1,1% wydatków ogółem), z wyjątkiem województwa warmińsko-mazurskiego, w którym wydatki na gastronomię stanowiły 9,0%.

Tabela 3. Wydatki poniesione przez cudzoziemców w Polsce Wschodniej w 2010 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Województwa:			
		warmińsko-mazurskie	podlaskie	lubelskie	podkarpackie
Wydatki ogółem w tys. zł	3799166,0	99075,2	717810,4	1866994,7	1115285,8
Zakupy towarów ogółem w tys. zł	3728549,5	82393,0	705652,9	1843401,9	1097101,6
– żywnościowych	470303,3	26485,9	90941,5	248019,0	104856,9
– nieżywnościowych	3258246,2	55907,2	614711,4	1595382,9	992244,7
Pozostałe wydatki, w tys. zł	70616,5	16682,1	12157,5	23592,8	18184,1
– w tym noclegi	22984,4	5373,2	2152,4	8127,5	7331,3
– gastronomia	39921,9	8958,3	8710,8	14297,0	7955,7

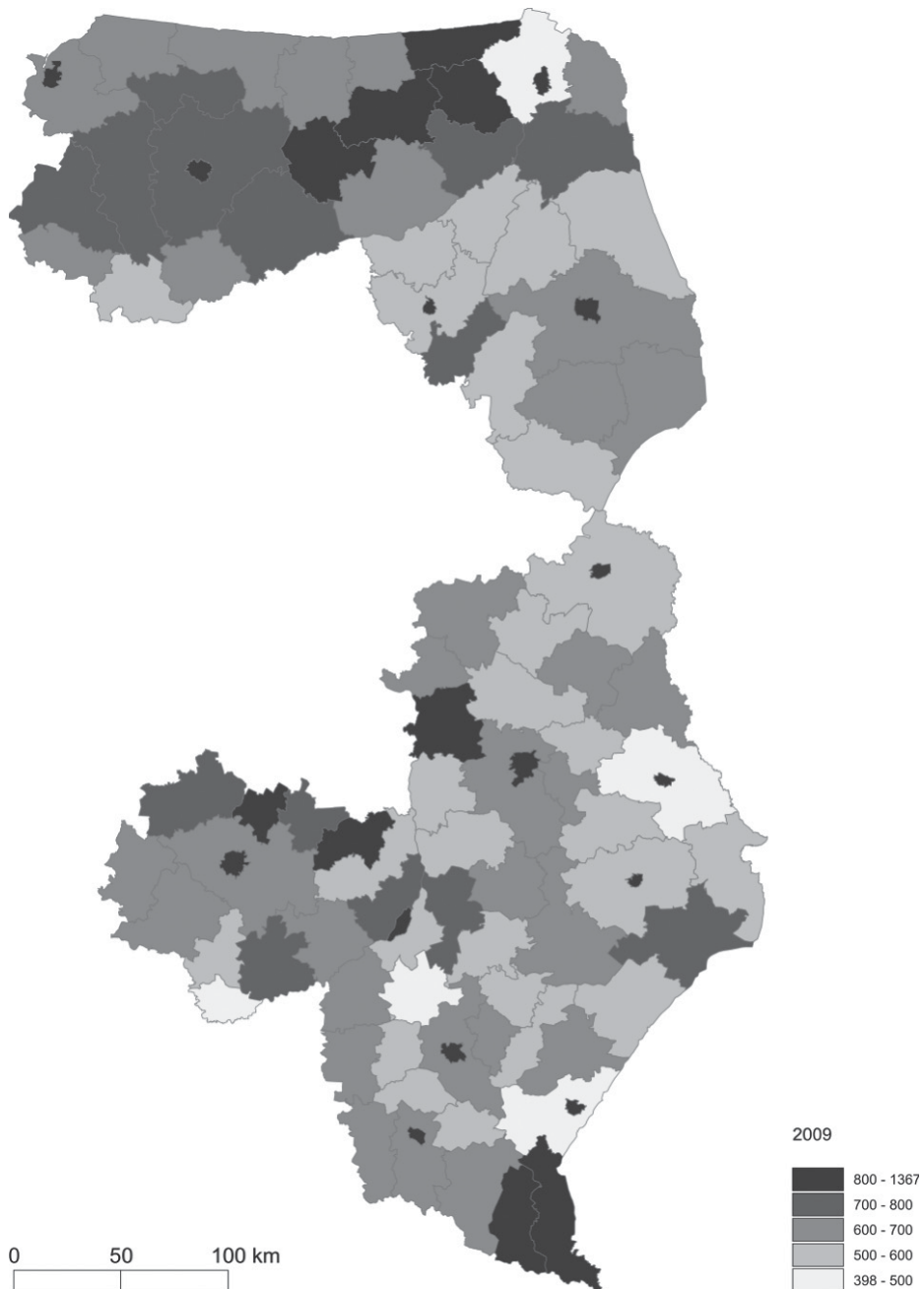
Źródło: jak w tab. 1.

W przypadku Polaków wyjeżdżających do Rosji, na Białoruś i Ukrainę motyw zakupów był dominujący, przy czym w nieco mniejszym stopniu w przypadku województwa warmińsko-mazurskiego (tab. 4), jednak kwota wydatków była bez porównania niższa w porównaniu z wydatkami cudzoziemców w Polsce, gdyż wyniosła 458,3 mln zł. W strukturze wydatków Polaków dominowały towary nieżywnościowe, w tym paliwa (powyżej 60% ogółu wydatków).

Tabela 4. Wydatki poniesione przez Polaków za wschodnią granicą naszego kraju według województw pochodzenia w 2010 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Województwa:			
		warmińsko-mazurskie	podlaskie	lubelskie	podkarpackie
Wydatki ogółem w tys. zł	458306,5	45399,3	30590,9	237898,3	144417,9
Zakupy towarów ogółem w tys. zł	433537,8	42722,9	27697,1	228064,7	135053,1
– żywnościowych	51146,3	2118,5	416,0	32206,5	16405,2
– nieżywnościowych	314738,5	35287,7	24266,3	160262,6	94921,9
Pozostałe wydatki w tys. zł	24768,7	2676,5	2893,8	9833,6	9364,8
– w tym noclegi	9381,1	1002,2	1093,6	3709,8	3575,5
– gastronomia	10395,3	914,1	1258,5	4117,2	4105,5

Źródło: jak w tab. 1.

Rys. 1. Podmioty zarejestrowane w systemie REGON w Polsce Wschodniej w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców w 2009 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Bilans wydatków cudzoziemców w Polsce i Polaków za granicą jest korzystny dla naszego kraju i wynosi +3340,9 mln zł. O tyle wyższy popyt efektywny na obszarze wschodniej Polski wytworzyli przybysze z Rosji, Białorusi i Ukrainy w porównaniu z popytem wykreowanym przez Polaków za wschodnią granicą naszego kraju.

Największy impuls popytowy uzyskało województwo lubelskie (+1629,1 mln zł) i podkarpackie (+970,9 mln zł), a mniejszy – podlaskie (+687,2 mln zł) i warmińsko-mazurskie (+53,7 mln zł). Warto zauważyć, że najintensywniejszy ruch osób przez wschodnią granicę Polski dotyczy obszaru położonego bezpośrednio wzdłuż granicy. I tak w przypadku miejsca zamieszkania cudzoziemców dominuje strefa w odległości do 30 km od granicy, skąd pochodzi 59,8% ogółu. W przypadku strefy od 30 do 50 km jest to 14,1%, od 50 do 100 km – 16,2% i powyżej 100 km – 10,0%. I podobnie – 50,2% Polaków przekraczających wschodnią granicę Polski mieszka w strefie do 30 km, 21,4% w odległości od 30 do 50 km, 21,0% w odległości od 50 do 100 km i 7,5% – powyżej 100 km.

Podobną koncentrację w strefie od 30 do 50 km od granicy widać w przypadku analizy miejsca dokonania zakupów przez cudzoziemców w Polsce i Polaków w Rosji, na Białorusi i Ukrainie. W strefie do 50 km dokonuje zakupów 71,1% cudzoziemców przekraczających wschodnią granicę naszego kraju. W przypadku Polaków także widać koncentrację miejsc dokonania zakupów blisko granicy (89,1% w strefie do 30 km).

W związku z przemieszczeniami ludności przez wschodnią granicę Polski i wyraźną asymetrią popytu na rzecz Rosjan, Białorusinów i Ukraińców przybywających do naszego kraju powstaje pytanie, czy zjawiska te wpływają na rozwój we wschodniej Polsce przedsiębiorczości, mierzonej liczbą podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON w przeliczeniu na 10 000 osób. Rysunek 1 pozwala sformułować wniosek o braku istotnej zależności w tym względzie.

4. Transgraniczne przepływy pracowników

Kolejnym z przejawów powiązań transgranicznych występujących między Polską a Rosją, Białorusią i Ukrainą jest przepływ pracowników. Zjawisko to przez wiele lat należało do tzw. szarej strefy. Do legalizacji zatrudnienia zniechęcały przede wszystkim dość skomplikowane procedury. W tej sytuacji zjawisko napływu pracowników ze wspomnianych krajów pozostawało w sferze bardziej lub mniej wiarygodnych szacunków. Jednak poczynając od 1 lutego 2008 r., sytuacja w tym zakresie uległa zmianie, jako że na podstawie Ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tekst jednolity: DzU 2008, nr 69, poz. 415 z późn. zm.) zwolnieni z ubiegania się o zezwolenia na pracę są: **obywatele Białorusi, Gruzji, Moldawii, Rosji i Ukrainy**, wykonujący pracę przez okres nieprzekraczający 6 miesięcy w ciągu kolejnych 12 miesięcy, niezależnie od liczby podmiotów powierających im wykonywanie pracy na podstawie umowy zawartej w formie pisemnej,

jeżeli przed podjęciem przez cudzoziemca pracy powiatowy urząd pracy zarejestrował pisemne oświadczenie tego podmiotu o zamiarze powierzenia wykonywania pracy temu cudzoziemcowi.

Liberalizacja przepisów dotycząca uproszczonego systemu zatrudniania obywateli Białorusi, Gruzji, Mołdawii, Rosji i Ukrainy miała na celu zmniejszenie skali nielegalnego zatrudniania obywateli tych państw, uelastycznienie rynku pracy, zwłaszcza w zakresie prac sezonowych, oraz budowanie międzynarodowych, w tym transgranicznych, więzi ekonomicznych z krajami sąsiadującymi.

Tabela 5. Oświadczenia o zamiarze zatrudnienia cudzoziemca rejestrowane w powiatowych urzędach pracy oraz wskaźnik internacjonalizacji zatrudnienia w przekroju województw w 2009 r.

Województwa	Oświadczenia o zamiarze zatrudnienia cudzoziemca rejestrowane w PUP	Pracujący łącznie z rolnictwem indywidualnym	Wskaźnik internacjonalizacji rynku pracy*
Dolnośląskie	12 997	757 207	1,7
Kujawsko-pomorskie	1 265	546 709	0,2
Lubelskie	21 640	639 456	3,4
Lubuskie	4 976	236 501	2,1
Łódzkie	6 006	749 592	0,8
Małopolskie	4 141	866 587	0,5
Mazowieckie	106 332	1 750 123	6,1
Opolskie	3 402	243 470	1,4
Podkarpackie	2 042	557 240	0,4
Podlaskie	1 637	343 491	0,5
Pomorskie	3 643	548 484	0,7
Śląskie	4 296	1 241 377	0,3
Świętokrzyskie	5 608	369 784	1,5
Warmińsko-mazurskie	2 138	327 383	0,7
Wielkopolskie	5 537	1 018 737	0,5
Zachodniopomorskie	3 344	356 565	0,9
Wschodnia Polska	32 475	2 237 354	1,5
Polska ogółem	188 414	10 552 706	1,8

* Wskaźnik internacjonalizacji rynku pracy obliczono jako iloraz liczby oświadczeń o zamiarze zatrudnienia cudzoziemca przez liczbę pracujących łącznie z rolnictwem indywidualnym, przemnożony przez liczbę 100.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS oraz <http://www.wup.torun.pl>.

Cudzoziemcy przekraczający wschodnią granicę Polski deklarowali – co można wywnioskować na podstawie badań przeprowadzonych przez Urząd Statystyczny w Rzeszowie – że praca najemna jest motywem przyjazdu dla 2,0%, co oznaczałoby 162,8 tys. osób, przy czym motyw ten był relatywnie większy przy mniejszych przepływach osób na pograniczu polsko-rosyjskim niż polsko-ukraińskim oraz pol-

sko-białoruskim. Zważywszy, że przynajmniej część tych osób przekraczała granicę kilkakrotnie, wydaje się, że rzeczywiste przepływy pracowników powinny być mniejsze. Ale skonfrontowanie ich w zakresie pracy najemnej z liczbą oświadczeń o zamiarze zatrudnienia cudzoziemca rejestrowanych w powiatowych urzędach pracy (tab. 5) pokazuje, że deklaratywne motywy przyjazdu cudzoziemców ukazują zaniżoną skalę zjawiska.

Z tabeli 5 wynika, że oświadczeń tych zarejestrowano najwięcej w województwie mazowieckim – 106,3 tys. (56,4% ogółu), lubelskim – 21,0 tys. (11,2%) oraz dolnośląskim – 13,0 tys. (6,7%), a na Polskę Wschodnią przypadło ich 32,5 tys. (17,3%). Z kolei analizując wskaźnik internacjonalizacji rynku pracy, można stwierdzić, że największy wpływ na sytuację na rynku ma zatrudnienie cudzoziemców z za wschodniej granicy w województwie mazowieckim i lubelskim.

Wśród osób, które ubiegają się o zatrudnienie – co ma swoje odzwierciedlenie w oświadczeniach o zamiarze zatrudnienia – zdecydowanie dominują Ukraińcy (95,6%), a jeśli chodzi o pozostałe narodowości: Białorusini (2,5%), Mołdawianie (1,5%) i Rosjanie (0,4%). Najwięcej osób wykonuje prace w rolnictwie (64,9% ogółu oświadczeń) i budownictwie (10,1%). Są to osoby w wieku 26-40 lat (46,0%) i 41-65 lat (34,2%), o wyrównanej strukturze płci (mężczyźni – 51%, kobiety – 49%), podejmujące pracę głównie na okres od 3 do 6 miesięcy (82,5%).

Przewaga województwa mazowieckiego, w tym zwłaszcza Warszawy, w zatrudnianiu cudzoziemców ze Wschodu, głównie Ukraińców, jest dość oczywista. Warszawa jest bowiem położona dość blisko granicy oraz stanowi największy i najbardziej atrakcyjny rynek pracy w naszym kraju. Relatywnie duże znaczenie województwa lubelskiego jako miejsca pracy Ukraińców także wynika z dość bliskiego położenia względem granicy polsko-ukraińskiej oraz w stosunku do takich miast ukraińskich, jak Lwów czy Łuck. Dodatkowym atutem Lubelszczyzny jest jej położenie przy ciągach komunikacyjnych wiodących z Ukrainy do Warszawy. Część przybyszów z Ukrainy traktuje województwo lubelskie – w nawiązaniu do praw E. Ravensteina² – jako pierwszy etap migracji zarobkowych (kolejnym jest województwo mazowieckie), niezbędny do zdobycia informacji na temat funkcjonowania rynku pracy w Polsce.

Z kolei motywy wyjazdowe Polaków przez wschodnią granicę naszego kraju, związane z pracą (0,6% wyjeżdżających, czyli 17,1 tys. osób), należy rozumieć jako wyjazdy pracowników firm polskich lub zagranicznych prowadzących interesy na terenie Rosji, Białorusi i Ukrainy.

5. Transgraniczne przepływy studentów

Ze wspomnianych już badań przeprowadzonych przez Urząd Statystyczny w Rzeszowie wynika, że spośród 8008,4 tys. osób, które przekroczyły granicę Polski z Ro-

² M. Okólski, *Demografia*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005, s. 231.

sją, Białorusią i Ukrainą łącznie, zaledwie 0,2% jako cel wizyty w naszym kraju podało powody związane z nauką; w związku z nauką przekroczyło polską granicę 16,0 tys. osób. Ze względu na duże różnice w systemie kształcenia szkolnego w Polsce, Rosji, na Białorusi i Ukrainie można przyjąć, że liczba ta dotyczy głównie studentów. Nie oznacza ona oczywiście dokładnej ich liczby, gdyż z pewnością wiele spośród tych osób granicę przekraczało kilkakrotnie. Ponadto przekroczenie wschodniej granicy Polski nie oznacza, że osoby te kształcą się we wschodniej Polsce. W grupie osób, które jako powód przyjazdu do Polski deklarowały naukę, znaleźli się także pracownicy naukowcy czy też studenci uczestniczący w różnego typu konferencjach, seminariach, letnich szkołach itp.

Udział cudzoziemców w ogólnej liczbie studentów średnio w Polsce w roku akademickim 2010/2011 wynosił – jak można stwierdzić na podstawie danych GUS – 0,9%, natomiast we wschodniej Polsce – 1,3%, przy czym sytuacja w poszczególnych województwach jest bardzo zróżnicowana. I tak w województwie lubelskim studiowało 2049 cudzoziemców, co stanowiło 2,0% ogółu studiujących w tym województwie, w podkarpackim – 1154 (1,6%), w podlaskim – 760 (1,4%), warmińsko-mazurskim – 159 (0,3%), a w świętokrzyskim – 27 (0,1%). Znaczenie studentów zza granicy jest również zróżnicowane w przekroju poszczególnych uczelni. Jest ono relatywnie małe w dużych uczelniach państwowych (z wyjątkiem uczelni medycznych) i istotne w niektórych uczelniach niepublicznych oraz wybranych publicznych wyższych szkołach zawodowych. Wyraźnie słabnie umiędzynarodowienie uczelni w miarę przesuwania się wzdłuż wschodniej granicy Polski w kierunku północnym (województwo warmińsko-mazurskie) oraz w miarę oddalania się od granicy w ramach makroregionu Polski Wschodniej (województwo świętokrzyskie).

Udział Ukraińców wśród ogółu studiujących cudzoziemców w Polsce w omawianym okresie wynosił 20,6%, Białorusinów – 13,7%, a Rosjan – 2,7%. W Polsce Wschodniej studiowało 1836 Ukraińców, co stanowi 52,5% ogółu studentów pochodzących z Ukrainy, 528 Białorusinów (22,7% ogółu studentów z Białorusi) oraz 57 Rosjan (12,3% ogółu studentów z Rosji).

W przekroju województw można dostrzec pewne prawidłowości dotyczące pochodzenia studentów. W przypadku studentów z Ukrainy istotną rolę odgrywa czynnik bliskości położenia polskich ośrodków akademickich względem granicy państwowej. Wyraźna koncentracja (ok. 50%) studiujących w Polsce Ukraińców ma miejsce w województwach podkarpackim i lubelskim, w uczelniach zarówno państwowych, jak i prywatnych, zlokalizowanych w stolicach województwa (Rzeszów, Lublin), a także w mniejszych ośrodkach (Chełm, Przemyśl, Zamość).

Udział Białorusinów kształcących się na studiach w Polsce Wschodniej jest wyraźnie mniejszy w porównaniu z Ukraińcami, co jest po części uwarunkowane czynnikami politycznymi. Koncentracja studentów białoruskich – z racji bliskości położenia – występuje w dwóch województwach przygranicznych, tj. podlaskim i lubelskim, a głównymi ośrodkami w tym względzie są: Białystok i Biała Podlaska.

Warto też dodać, że relatywna bliskość Warszawy względem granicy polsko-białoruskiej wzmacnia konkurencyjność tego największego ośrodka akademickiego.

Najmniejsze zainteresowanie studiami w Polsce Wschodniej wykazują Rosjanie. Najwięcej, ale generalnie mało, studiuje ich w województwach: lubelskim i warmińsko-mazurskim.

Nowym zjawiskiem we wschodniej Polsce są powiązania dwóch zlokalizowanych tu uniwersytetów medycznych: w Lublinie i w Białymstoku. W pierwszym z nich kształcą się 896 cudzoziemców, pochodzących głównie z: USA, Tajwanu, Norwegii, Indii, Arabii Saudyjskiej oraz Kanady, a w drugim – 261 cudzoziemców, przybyłych przede wszystkim z Norwegii i Szwecji.

Ponadto Uniwersytet w Białymstoku jako jedyna uczelnia Polski Wschodniej ma wydział zamiejscowy poza granicami państwa. Jest to Wydział Ekonomiczno-Informatyczny zlokalizowany w Wilnie, na którym studiuje 439 studentów z Litwy i Białorusi, w tym znaczna część polskiego pochodzenia.

O ile studia w Polsce, zwłaszcza po wejściu naszego kraju do Unii Europejskiej, są atrakcyjne dla obywateli Białorusi, Rosji czy Ukrainy, gdyż dają dyplom honorowany w Europie, o tyle takiej motywacji nie mają obywatele polscy, którzy chcieliby podjąć studia za wschodnią granicą. Stąd jeżeli chodzi o motywację wyjazdów Polaków za wschodnią granicę w roku 2010 – naukę wymieniło zaledwie 0,1% ogółu wyjeżdżających, co oznacza, że motyw ten dotyczył 2,9 tys. osób. Byli to głównie polscy pracownicy naukowcy i studenci uczestniczący w różnych formach wymiany międzynarodowej. Warto podkreślić, że powiązania tego typu nie występują praktycznie na pograniczu polsko-rosyjskim oraz na podlaskim odcinku pogranicza polsko-białoruskiego.

6. Podsumowanie

Analiza wybranych powiązań transgranicznych między Polską Wschodnią a sąsiadującymi z nią regionami Rosji, Białorusi i Ukrainy w warunkach granicy filtrującej pokazuje, że nie przyczyniają się one zasadniczo do przełamania peryferyjności społeczno-ekonomicznej. Ruch graniczny wykazuje wyraźną asymetrię na rzecz cudzoziemców przybywających do Polski, głównie w celu dokonania zakupów, przy czym skala ruchu jest niewspółmiernie mała w porównaniu z pograniczem polsko-niemieckim, a wielkość zakupów nie jest na tyle silnym impulsem rozwojowym, by znalazło to wyraz w wyższym natężeniu występowania podmiotów gospodarczych w badanych województwach. Z kolei napływ pracowników przez wschodnią granicę Polski odczuwany jest przede wszystkim przez województwo mazowieckie, a w zdecydowanie mniejszym stopniu przez województwa przygraniczne. Studenci napływający z Ukrainy i Białorusi koncentrują się w województwach lubelskim, podkarpackim i podlaskim, częściowo rekompensując skutki niżu demograficznego w Polsce Wschodniej. Zatem korzyści Polski Wschodniej wynikające z jej położenia przygranicznego są nadal ograniczone.

Literatura

Miszczuk A., *Peryferyjność jako przedmiot zainteresowania polityki regionalnej*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 113, Wydawnictwo UE, Wrocław 2010.

Okólski M., *Demografia*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005.

Ruch graniczny oraz przepływ towarów i usług na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej na terenie Polski w 2010 roku, GUS – Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Warszawa-Rzeszów 2011.

Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, tekst jednolity: DzU 2008, nr 69, poz. 415 z późn. zm.

SOCIO-ECONOMIC TRANSBORDER LINKS OF PERIPHERAL REGION (ON THE EXAMPLE OF EASTERN POLAND)

Summary: The aim of his article is to present selected socio-economic transborder links between eastern Poland and Russia, Belarus, Ukraine and estimate their role in the stimulation of regional development. The detailed analysis includes: transborder traffic, trade, migration of employees and students.

Keywords: peripheral, transborder links, eastern Poland.